

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Istorie și Filosofie
University of Iceland
Faculty of History and Philosophy

**Femeile rome în perioada regimului comunist: aspecte de gen,
politici sociale și mărturii de istorie orală**

Îndrumători științifici:

Prof. Doru Radosav, Ph.D.

Prof. Guðmundur Hálfðánarson, Ph.D.

Student doctorand:

Ionela-Maria Bogdan

Cluj-Napoca/Reykjavik
2018

Cuprins

Introducere	3
Metodologie	18
Structura lucrării de doctorat	30
Capitolul I: Politicile pronataliste în viața cotidiană	32
Politici pronataliste: Aspecte generale	33
Taxa de celibat	44
Legislația privind divorțul	46
Măsuri referitoare la creșterea natalității	49
Aspecte privind întreruperile de sarcină	55
Personalul medical	65
Capitolul II: Femeile rome și mediul de muncă în perioada regimului comunist ...	72
Muncitori autorizați și munca la Colectiv	73
Decretul 153/1970	82
Munca în fabrici și uzine	84
Relații stabilite între muncitori	94
Capitolul III: Căsătoria și viața de familie în cadrul comunităților de romi	103
Căsătoria și viața de familie în comunitățile de Corturari și Gabori	103
Răpirea fetelor în comunitățile de Corturari și Gabori	119
Căsătoria și viața de familie în comunitățile de romi non-tradiționale	124
Capitolul IV: Femeile rome și viața cotidiană în perioada regimului comunist	134
Aspecte ale penuriei în cadrul comunităților de romi	134
Timp liber și manifestări obligatorii	150
Aspecte privind nostalgia	153
Concluzii	162
Anexe	167
Bibliografie selectivă	223

Cuvinte-cheie: romi, femei, studii de gen, comunism, politici pronataliste, viață cotidiană, istorie orală

Rezumat

La momentul actual sfera academică manifestă o fascinație pentru comunitățile marginale, a căror istorie a fost multă vreme lăsată la periferia "istoriei mari" sau pur și simplu ignorată. Acest lucru este valabil și în cazul istoriei romilor din România. Deși s-au aflat în ultima perioadă în atenția presei naționale și internaționale generând de cele mai multe ori reacții negative și controversate, se cunosc prea puține despre istoria lor. De multe ori această istorie nu este cunoscută nici măcar în cadrul comunităților propriu-zise, lucru datorat lipsei accesului la educație și informare, nivelului de trai precar precum și lipsei unei tradiții propriu-zise de transmitere a istoriei lor. Întrucât stilul de viață al romilor, relațiile ce se dezvoltă între ei în cadrul familiei și în comunitate sau maniera de raportare la lumea exterioară reprezintă pentru cei mai mulți dintre noi o necunoscută, consider că un demers în acest sens, de natură istorică, este binevenit. Comunitățile de romi au fost portretizate făcându-se apel la o serie de stereotipuri, precum: așa-zisele origini indiene, stilul de viață nomad, considerat excentric de către mulți, sau natura lor nestatornică. Lăsând la o parte astfel de presupuneri, se cunosc foarte puține despre trecutul lor, lucru datorat în parte obiceiului de a-și transmite istoria în manieră orală. De asemenea, trebuie punctat că deși există documente care fac referire la romi, acestea nu au fost scrise de către ei.

Pornind de la premisa că în interiorul comunităților de romi există o serie de norme după care aceștia se ghidează, sunt de părere că va fi interesant de observat maniera în care comunitățile de romi din România s-au adaptat/conformat/rezistat regimului comunist și normelor impuse de acesta. Lucrarea de cercetare își propune, printre altele, să evidențieze existența unei conexiuni între evenimentele percepute ca făcând parte din *istoria românilor* și cele care sunt văzute ca făcând parte din *istoria romilor*, din dorința de sublinia faptul că minoritățile ce trăiesc pe teritoriul României împărtășesc un trecut comun cu majoritarii. Prin lucrarea de doctorat intitulată "Femeile rome în perioada regimului comunist: aspecte de gen, politici sociale și mărturii de istorie orală" am adus în prim-plan relațiile de gen existente în

cadru comunităților de romi din România în perioada regimului comunist. Astfel, am evidențiat elemente referitoare la: comportamentul reproductiv al femeilor rome, renunțarea la un stil de viață pe care noi, cei din afara comunităților îl considerăm tradițional, pentru a se transforma în muncitori de fabrică sau activiști de partid, felul în care au asimilat sau dimpotrivă, s-au împotrivit valorilor majorității, a românilor. Nu în ultimul rând, am adus în discuție barierele care au apărut/s-au perpetuat între comunitățile de romi și români în perioada comunistă. Demersul meu de cercetare a avut tot timpul în vedere dimensiunea istorică a aspectelor pe care le-am evidențiat. Astfel, au fost abordate aspecte diverse ale vieții romilor din România, în timpul regimului comunist, cu intenția de a evidenția maniera în care aceștia au fost afectați de politicile de partid. Lucrarea face trimitere printre altele la următoarele teme: impactul politicilor pronataliste adoptate în perioada regimului comunist, accent deosebit punându-se asupra decretului 770/1966, care a constituit baza politicilor promovate ulterior, precum: stimulente de tip financiar pentru stimularea natalității, taxe pentru celibatari, îngreunarea legislației în materie de divorțuri etc. Totodată, au fost evidențiate aspecte ale vieții private precum căsătoria, familia, tradiții specifice comunităților considerate a avea un mod de viață tradițional. Nu în ultimul rând au fost aduse în discuție aspecte precum munca în CAP și uzine, relațiile dintre colegii de muncă, nostalgia pentru perioada în cauză.

În ceea ce privește literatura de specialitate, la momentul actual există o serie de lucrări de specialitate ce fac trimitere la istoria și situația romilor din România, însă maniera în care politicile pronataliste ale regimului ceaușist au fost percepute în rândul femeilor rome este insuficient adusă în discuție. Din această perspectivă, tema de cercetare prezentă se dovedește a fi atât inedită cât și imperios necesară. În vederea realizării unei cercetări referitoare la romii din România, un punct de pornire se dovedește a fi lucrarea lui Viorel Achim "Țigani în istoria României" care face o incursiune succintă în istoria acestor comunități, făcând apel, printre altele, la statutul lor în timpul regimului comunist și la felul în care i-au afectat măsurile luate în această perioadă. Ada I. Engebrigsten este un sociolog norvegian, a cărei lucrare intitulată "Exploring Gypsiness. Power, Exchange and interdependence in a Transylvanian Village" reușește să reliefeze viața romilor dintr-un sat din Transilvania și relațiile de putere ce se dezvoltă atât în cadrul comunității cât și între comunitate și populația românească, parte majoritară a satului. Scrisă dintr-o perspectivă sociologică, lucrarea este rezultatul unei munci de teren de peste un an, timp în care autoarea a locuit atât în comunitatea de romi, cât și în cea de

români din sat, din dorința de a oferi o viziune detaliată și obiectivă pe cât posibil, asupra legăturilor dintre cele două comunități. Lucrarea aflată în discuție reușește să ofere detalii despre interacțiunea cu romii, despre maniera în care le-a câștigat încrederea, cum a reușit să fie acceptată în cadrul comunității și cum a adus în discuție subiecte sensibile, precum sexualitatea sau inducerea sentimentului de rușine în rândul copiilor. În ceea ce mă privește, consider că familiarizarea cu astfel de elemente este deosebit de importantă pentru realizarea unei munci de teren de succes. Referitor la lucrările ce fac trimitere la construcția de gen, relevantă se dovedește a fi "Cinderella goes to market: Citizenship, Gender and Women's movements in East Central Europe" a Barbarei Einhorn, ce face trimitere la poziția femeii în timpul și după prăbușirea socialismului în Europa de Est. Cartea sa oferă o analiză de tip economic, social și politic privind schimbările ce au intervenit în viața femeilor în perioada aflată în discuție, punctând totodată și maniera de reprezentare a acestor schimbări în domenii precum literatura sau media. Domeniul meu de cercetare a fost aprofundat prin familiarizarea cu autori precum: Jill Massino, Shanon Woodcock, Paloma Gay Y Blasco, Gail Kligman, Gayatri Spivak, Chandra Talpade Mohanty. Lecturile aparținând autorilor sus-menționați, au favorizat realizarea unei analize coerente privind maniera în care femeile rome se raportează la politicile pronataliste ale regimului comunist, fiind de părere că opiniile lor vin în completarea opiniei majorității, prin descrierea măsurilor în cauză ca fiind abuzive și având caracter coercitiv. Totodată, ca urmare a familiarizării cu lectura de specialitate și a interviurilor de istorie orală realizate, argumentez că experiențele femeilor rome în perioada comunistă sunt complementare celor ale majorității. Realizarea unei lucrări ce își propune reconstituirea unei părți a istoriei romilor din România poate fi privită ca fiind o provocare, însă prin intermediul metodologiei specifice istoriei orale un astfel de demers a devenit posibil: poveștile de viață ale romilor sunt valorificate prin ei înșiși, prin felul în care se raportează la evenimente majore ale istoriei.

Sub aspect structural, lucrarea de doctorat este construită pe patru capitole, fiecare dintre ele abordând aspecte distincte referitoare la maniera în care femeile rome din România se raportează la perioada regimului comunist. Primul capitol al lucrării, intitulat "Politicile pronataliste în viața cotidiană" evidențiază politicile pronataliste implementate de-a lungul regimului comunist și maniera în care astfel de politici au fost percepute de către femeile din comunitățile de romi. Impactul decretului 770/ 1966 ocupă un loc central în cadrul capitolului, întrucât acesta a fost fundamental în implementarea unor astfel de politici. Prin intermediul

metodologiei specifice istoriei orale, mărturiile femeilor rome au fost evidențiate în cadrul acestui capitol.

Capitolul II al lucrării, intitulat "Femeile rome și mediul de muncă în perioada regimului comunist" aduce în discuție maniera de raportare a femeilor rome la fenomene precum industrializarea, fiind accentuate experiențele trăite de către femeile care au avut un loc de muncă în timpul regimului comunist. Totodată a fost analizată tipologia meseriilor caracteristice femeilor de etnie romă, evidențiindu-se printre altele: relațiile stabilite cu colegii de muncă, respectiv caracteristicile specifice mediului de muncă.

Capitolul III al lucrării, intitulat "Căsătoria și viața de familie în cadrul comunităților de romi" valorifică felul în care aspecte specifice căsătoriei și vieții de familie au evoluat de-a lungul regimului comunist ținând cont de faptul că inegalitatea de gen a reprezentat o constantă de-a lungul istoriei și continuă în prezent să își facă simțită prezența în aspecte dintre cele mai diverse ale vieții, cu toate că discursul oficial din sfera publică susține egalitatea în drepturi dintre bărbați și femei. În acest sens, accentul este pus atât asupra comunităților așa-zis tradiționale, precum Corturarii și Gaborii, precum și asupra comunităților non-tradiționale, care accentuează faptul că stilul lor de viață este identic cu cel al non-romilor. Referitor la comunitățile de Corturari și Gabori, care mențin un mod de viață caracterizat prin norme și reguli transmise de la o generație la alta, se perpetuează în continuare o societate de tip patriarhal. Faptul că femeile din aceste comunități își desfășoară principalele activități în cadrul comunității a favorizat ideea de superioritate a bărbatului. Astfel, inferioritatea femeii în fața bărbatului intră în spectrul tradițiilor pe care aceștia le urmează de generații. Perpetuarea unor practici precum: retragerea fetelor de la școală la o vârstă fragedă, căsătoriile timpurii, lipsa unui loc de muncă, nepermiterea obținerii carnetului de conducere sau cultivarea unor calități precum supunerea și obediența determină ca reprezentantele genului feminin să se afle într-o permanentă dependență față de părinți, soț, respectiv socrii. Pe de altă parte, societatea, în ansamblul ei, a făcut progrese remarcabile privind egalitatea în drepturi dintre bărbați și femei, reușind să dărâme bariere care până de curând păreau a fi de neînviș. Totodată, este important de menționat că nivelul de comunicare dintre comunitățile închise ale corturarilor și gaborilor și "lumea exterioară" a crescut semnificativ. Pornind de la interviurile de istorie orală realizate în comunitățile sus-amintite, se poate contura condiția socială a femeilor ce trăiesc aici și felul în care acestea se raportează la ea. Femeile tinere conștientizează faptul că existența lor este condiționată de reguli

pe care nu ele le-au stabilit. Una dintre aceste reguli face referire la educația formală precară pe care fetele o au, fiind retrase de la școală după primele trei-patru clase, considerându-se că astfel scade riscul de a fi furate de către potențiali admiratori. De asemenea, în aceste comunități accentul nu se pune pe educația de tip formal ci pe calitățile și îndemânarea de care o fată poate da dovadă în gospodărie. Referitor la aceste aspecte, Cătălina Tesăr în lucrarea sa "Women married off to Chalices: Gender, Kinship and Wealth among Romanian Cortorari Gypsies" face apel în nenumărate rânduri la calitățile pe care cortorarii le consideră importante în rândul fetelor, una dintre acestea fiind îndemânarea de a te descurca singură în gospodărie. Pentru a evidenția astfel de elemente, Cătălina Tesăr relatează diferite episoade ale timpului petrecut în rândul corturarilor, când gazda sa îi impunea să facă diferite activități: să aprindă focul în sobă, să spele vasele, să gătească sau să măture curtea.¹ Capacitatea de a finaliza astfel de sarcini este necesară pentru ca o fată să se poată mărita ulterior.

Capitolul IV al lucrării, intitulat "Femeile rome și viața cotidiană în timpul regimului comunist" aduce în discuție aspecte precum penuria generalizată a anilor '80 respectiv maniera de raportare a femeilor rome la lipsa alimentelor și strategii de a depăși aceste dificultăți, modalități de petrecere a timpului liber, participarea la manifestațiile obligatorii și nu în ultimul rând sentimentul de nostalgie resimțit față de regimul comunist. Prin intermediul interviurilor de istorie orală, acest capitol aduce în prim plan viața cotidiană a femeilor rome din România.

Vocile femeilor rome din România au fost în general neglijate sau absente din sfera publică iar istoria orală constituie o modalitate eficientă de a le oferi o platformă de exprimare. Interviurile de istorie orală realizate în cadrul acestei lucrări de doctorat au evidențiat conexiunea existentă între experiențele trăite de femeile rome și cele non-rome în perioada regimului comunist.

¹ Cătălina Tesăr, *Women married off to Chalices: Gender, Kinship and Wealth among Romanian Cortorari Gypsies*, Teză de doctorat, University College London, Departamentul de Antropologie, 2012, p.56.

Bibliografie selectivă

Lucrări generale

1. Achim, Viorel, *The Roma in Romanian history*, Central European University Press, Budapest, 1998.
2. Abrams, Lynn, *Oral History Theory*, New York, Routledge, 2010.
3. Alexandrescu, Gabriela, *Tradiții ale Rromilor din spațiul românesc*, Organizația Salvați Copiii, București, 2004.
4. Elena Bărbulescu (coord.), *Documente privind politica sanitară în România (1948-1964)*, Mega, Cluj-Napoca, 2009.
5. Bărbulescu, Constantin (coord.), *Documente privind politica sanitară în România (1965-1989)*, Mega, Cluj-Napoca, 2010.
6. Beauvoir, Simone, *The Second Sex*, Vintage Books, New York, 2009.
7. Berindei, Mihnea, Dobrin, Dorin, Goșu, Armand, *Istoria comunismului din România: Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, vol. 2, Polirom, Iași, 2012.
8. Chase, Robert S., *Women's labour force participation during and after communism: a study on the Czech Republic and Slovakia*, Economic Growth Center, Yale University, 1995.
9. Câmpeanu, Pavel, *România: Coada pentru hrană, un mod de viață*, Litera, București, 1994.
10. Chelcea, Ion, *Țigani din România. Monografie etnografică*, Editura Institutului Central de Statistică, București, 1944.
11. Certeau, Michel, *The Practice of Everyday Life*, University of California Press, Berkeley, 1984.
12. Courtois, Stéphane, *Dicționarul Comunismului*, Polirom, Iași, 2008.
13. Crowe, David, M., *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia*, Tauris, New York, 1995.

14. Dimou, Augusta, Todorova, Maria, Troebst, Stefan, *Remembering Communism. Private and Public Recollections of Lived Experience in Southeast Europe*, Central European University Press, Budapest- New York, 2014.
15. Doboş, Corina, Jinga, Luciana, (coord.), *Politica pronatalistă a regimului Ceauşescu: Instituții și Practici*, Polirom, Iași, 2011.
16. Eingebrightsen, I., Ada, *Exploring Gypsiness: Power, Exchange and Interdependence in a Transylvanian Village*, Berghahn Books, New York & Oxford, 2007.
17. Einhorn, Barbara, *Cinderella goes to Market: citizenship, gender and women's movements in East Central Europe*, Verso, London, 1993.
18. Fitzpatrick, Sheila, *Everyday Stalinism. Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2000.
19. Fonseca, Isabel, *Bury me standing: The Gypsies and their Journey*, Random House, New York, 1995.
20. Georgescu, Vlad, *The Romanians: A History*, Ohio State University Press, Columbus, 1991.
21. Gheo, Pavel, Radu, Lungu, Dan, *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*, Polirom, Iași, 2008.
22. Gluck, Berger, Sherna, Patai, Daphne, *Women's Words, Women's Worlds. The Feminist Practice of Oral History*, Routledge, New York and London, 2011.
23. Goldman, Z., Wendy, *Women at the Gates: Gender, Politics and Planning in Soviet Industrialization*, Cambridge University Press, New York, 2002.
24. Haney, Lynne, *Inventing the Needy: Gender and the Politics of Welfare in Hungary*, University of California Press, Berkeley, 2002.
25. Hurubean, Alina (coord.), *Statutul femeii în România Comunistă: politici publice și viață privată*, Institutul European, Iași, 2015.
26. Ilic, Melanie, Leinarte, Dalia, *The Soviet Past in the Post-Socialist Present. Methodology and Ethics in Russian, Baltic and Central European Oral History and Memory Studies*, Routledge, New York& London, 2016.
27. Kligman, Gail, *The Politics of Duplicity: Controlling Reproduction in Ceauşescu's Romania*, University of California Press, Berkeley, 1998.

28. Kóczé, Angéla, *Gender, Ethnicity and Class: Romani Women's Political Activism and Social Struggles*, PhD Dissertation, Central European University, Budapest, 2011.
29. Massino, Jill, Penn, Shana, *Gender Politics and everyday life in State Socialist Eastern and Central Europe*, Palgrave Macmillan, New York, 2009.
30. Morar-Vulcu, Călin, *Republica își făurește oamenii. Construcția identităților politice în discursul oficial în România 1948-1965*, Eikon, Cluj-Napoca, 2007.
31. Okely, Judith, *The Traveler Gypsies*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983
32. Olivera, Martin, *Romanes. Tradiția integrării la romii gabori din Transilvania*, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2012.
33. Passerini, Luisa, *Fascism in Popular Memory: The Cultural Experience of the Turin Working Class*, Cambridge University Press, New York, 1987.
34. Perks, Robert, Thomson, Alistair (ed.), *The Oral History Reader*, Routledge, New York, 2003.
35. Pogány, István, S., *The Roma Café: Human Rights and the Plight of the Romani People*, Pluto Press, London, 2004.
36. Portelli, Alessandro, *The Order Has Been Carried Out: History, Memory and Meaning of a Nazi Massacre in Rome*, Palgrave, New York, 2003.
37. Portelli, Alessandro, *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History*, State University of New York Press, Albany, 1991.
38. Scott, Walach, Joan, *Gender and the politics of history*, Columbia University Press, New York, 1999.
39. Tesăr, Cătălina-Constantina, *Women Married off to Chalice: Gender, Kinship and Wealth among Romanian Cortorari Gypsies*, University College London, Department of Anthropology, PhD. Dissertation 2012.
40. Thompson, Paul, *The Voice of the Past: Oral History*, Oxford University Press, New York, 1988.
41. Todorova, Maria (ed.), *Remembering Communism: genres of representation*, Social Science Research Council, New York, 2010
42. Todorova, Maria, Gille, Zsuzsa, (ed.), *Post-Communist Nostalgia*, Berghahn Books, New York& Oxford, 2010.

43. Verdery, Katherine, *What was socialism, and what comes next?*, Princeton University Press, Princeton, 1996.
44. Yow, Valerie, Raleigh, *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*, Altamira Press, Oxford, 2005.
45. Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena (coord.), *Țigani în între ignorare și îngrijorare*, Alternative, București, 1993.
46. *Destroying Ethnic Identity: The Persecution of the Gypsies in Romania*, A Helsinki Watch Report, New York, August 1991.

Articole științifice

1. Anton, Lorena, “On Memory Work in Post Communism Europe”, in *Anthropological Journal of European Cultures*, 18 (2), (2009).
2. Anton, Mioara, “Cultura penuriei în anii ‘80: Programul de alimentație științică a populației”, in *Revista Istorică*, no. 3-4, (2015).
3. Assman, Jan, “Collective Memory and Cultural Identity”, in *Cultural History/Cultural Studies*, no. 65, Spring-Summer, (1995).
4. Costea, Ionuț, “The Roma Community: Between proscription and assertion of Historic Conciousness”, in *Oral History Institute Yearbook*, no. XVI, (2015).
5. Cozma, Ioana, Maria, “<Drumul femeii> spre emancipare”, in *Analele Banatului*, no. XX, (2012).
6. Crețu, Gabriela, “The Image of Roma in Romania after the fall of Communism and its Media Representation: from Myth to Reality,” in *Sfera Politicii*, no. 4-5, (2014).
7. Ducatti, Flister, Larissa, “Socioeconomic Consequences of Romania's Abortion Ban under Ceaușescu's regime” in *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, vol. 5, no. 2, (2013).
8. Dobre, Claudia-Florentina, Jonda, Bernadette, Skorznynska Izabela, Wachowiak “Regaining the future by rebuilding the past? Women’s narratives of life during communism”, in *Sensus Historiae*, vol. XVIII, no. 1, (2015).
9. Dölling, Irene, “Between Hope and Helplessness: Women in the GDR after the <Turning Point>”, in *Feminist Review*, no. 39, (1991).

10. Dölling, Irene, “We all love Paula but Paul is more important to us: Constructing a ‘Socialist Person’ using the ‘Femininity’ of a working woman”, in *New German Critique*, no. 82, East German Film, (2001).
11. Durst, Judit, “Fertility and childbearing practices among poor Gypsy in Hungary: the intersections of class, race and gender”, in *Communist and Post-Communist Studies*, no.35, (2002).
12. Einhorn, Barbara, “Where Have All the Women Gone? Women and the Women’s Movement in East Central Europe”, in *Feminist Review*, (1991).
13. Gay y Blasco, Paloma, “Agata’s Story: Singular lives and the reach of ‘Gitano Law’”, *Journal of the Royal Anthropology Institute*, vol. 17, no. 3, (2011).
14. Gheaus, Anca, “Gender justice and the welfare state in post-communism”, in *Feminist Theory*, 2008, vol. 9(2), (2012).
15. Haşdeu, Iulia, “Imagining the Gypsy Woman. Representations of Roma in Romanian Museum”, in *Third Text*, vol. 22, no. 3, (2008).
16. Haţegan, Corina, Elena, “The Woman as a Social Model in Communist Romania: The Scientific Fashion of Communism”, in Giovanna Motta, Antonello Biagini (ed.) *Fashion Through History: Costumes, Symbols, Communication*, vol. II, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle, (2017).
17. Kligman, Gail, “Abortion and International Adoption in Post-Ceauşescu Romania”, in *Feminist Studies*, 18(2), (1992).
18. Kóczé, Angéla, “The Limits of Rights-Based Discourse in Romani Women’s Activism: The Gender Dimension in Romani Politics”, in Nando Sigona, Nidhi Trehan, *Romani Politics in Contemporary Europe: Poverty, Ethnic Mobilization and the Neoliberal Order*, Palgrave Macmillan, New York, (2009).
19. Lampson, Steven L., “The Second Economy of the Soviet Union and Eastern Europe”, in *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 493, September, (1987).
20. Marin, Manuela, “Between Memory and Nostalgia: The Image of Communism in Romanian Popular Culture. A Case Study of Libertatea Newspaper”, *Palimpsest*, no. 5, (2013).
21. Mesaroş, E., “Consideraţii asupra politicii demografice a României”, in *Alternative*, no.

- vol. 90 1(4), (1990).
22. Massino, Jill, "Something Old, Something New: Marital Roles and Relations in State Socialist Romania", in *Journal of Women's History*, vol. 22, no. 1, (2010).
 23. Mohanty, Talpade, Chandra, "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses," *Feminist Review*, no. 30, (1986).
 24. Morrison, Lynn, "Ceașescu's Legacy: Family Struggles and Institutionalization of Children in Romania", in *Journal of Family History*, vol. 29, no. 2, (2004).
 25. Oakely, Ann, "Interviewing Women: A Contradiction in Terms", in *Doing Feminist Research*, Helen Roberts(ed.), Routledge, London, (1981).
 26. Olivera, Martin, "The mechanisms of independence: Economic ethics and domestic mode of production among Gabori Roma", in Fotta M. & Brazzabeni M., (ed.), *Gypsy Economy. Romani Livelihoods and Notions of Worth in the 21st Century*, New York, Berghahn, (2015).
 27. Olivera, Martin, "The Gypsies as indigenous groups. The Gabori Roma Case in Romania" in *Romani Studies*, vol. 22, no. 15, (2012).
 28. Oprea, Alexandra, "The Arranged Marriage of Ana-Maria Cioabă, Intra-Community Oppression and Romani Feminist Ideals", in *European Journal of Women's Studies*, vol. 12 (2), (2005).
 29. Panelas, Tom, "Yearning for Yesterday: A Sociology of Nostalgia. Fred Davis" in *American Journal of Sociology*, 87, no. 6, (1982).
 30. Pălășan, Corina, "Caracterul restrictiv al politicii pronataliste în România Comunistă" in Ruxandra Ivan (ed.) "*Transformarea Socialistă*": *Politici ale regimului comunist între ideologie și administrație*, Polirom, Iași, (2009).
 31. Petrescu, Cristina, Petrescu, Dragoș, "The Canon of Remembering Romanian Communism: From Autobiographical Recollections to Collective Representations", in Augusta Dimou, Maria Todorova, Stefan Troebst (eds.) *Remembering Communism. Private and Public Recollections of Lived Experience in Southeast Europe*, Central European University, Budapest & New York, 2014.
 32. Pierce, Diane, "The Feminization of Poverty: Women, Work and Welfare", in *The Urban & Social Change Review*, no. 11, (1978).

33. Reed, Kate, "Racing the Feminist Agenda: Exploring the Intersections between Race, Ethnicity and Gender" in *Introducing Gender & Women's Studies*, Victoria Robinson, Diane Richardson (eds.), Palgrave, New York, (2015).
34. Radosav, Doru "Istoria orală și etnotextul: afinități subiective", in *Oral History Institute Yearbook*, no.XII, (2010).
35. Scott, Walach, Joan, "Storytelling", *History and Theory*, 50, (2011).
36. Soare, S., Florin, "Familia, căsătoria și divorțul între ideologia comunistă și pronatalism", in *Politică și societate în epoca Ceaușescu*, Polirom, Iași, (2013).
37. Spivak, Gayatri, Chakravorty, "Can the Subaltern speak?", in *A Critique of Postcolonial Reason*, Harvard University Press, (1999).
38. Stan, Lavinia, "Sharing a Broken Umbrella. Roma Life-Stories in Communist Romania", in *Oral History Institute Yearbook*, no. XVI (2015).
39. Tesăr, Cătălina-Constantina, "Becoming *Rom* (male), becoming *Romni* (female) among Romanian Cortorari Roma: On body and gender" in *Romani Studies*, vol. 22, no. 2, (2012).
40. Tesăr, Cătălina-Constantina, "Houses under construction: Conspicuous Consumption and the values of Youth among Romanian Cortorari Gypsies", in Fotta M. & Brazzabeni M., (eds.), *Gypsy Economy. Romani Livelihoods and notions of Worth in the 21st century*, Berghahn, New York, (2015).
41. Udvuleanu, Mihaela, Cristina, "Law of divorce in 1965-1989" in *Journal of Community Positive Practices*, no. 2, (2011).
42. Vincze, Enikő, "Roma Women's Multiple Discrimination Through Reproductive Control", in *Anthropo-Lenyomatok. Amprente, Imprints*, Efes, Cluj-Napoca, (2008).
43. Voicu, Mălina, Popescu, Raluca, "Nașterea și căsătoria la populația de romi", in *Calitatea Vieții*, XVII, no. 3-4, (2006).
44. Vultur, Smaranda, "Daily Life and Constraints in Communist Romania in the late 1980s: From the Semiotics of Food to the Semiotics of Power", in Augusta Dimou, Maria Todorova, Stefan Troebst (eds.) *Remembering Communism. Private and Public Recollections of Lived Experience in Southeast Europe*, Central European University, Budapest & New York, (2014).

45. Young, Iris, Marion, “Gender as Seriality: Thinking about Women as a Social Collective”, in *Signs*, no. 3, vol.19, (1994).
46. Yuval-Davis, Nira, “Women and the Biological Reproduction of “the Nation”, in *Women’s Studies International Forum*, vol. 19, (1996).
47. Yuval-Davis, Nira, “Theorizing identity: beyond the ‘us’ and ‘them’ dichotomy”, in *Patterns of Prejudice*, vol. 44, no. 3, (2010).

Articole în format electronic

1. Bărbulescu, Elena, “Femeia și avortul în perioada 1966-1989”, in *Oral History Institute Yearbook*, vol. I (1999): 177-193, available online at [<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=14158>], last accessed at 14.04.2017.
2. Bițu, Nicoleta, “Femeia romă: între două lumi” [available online at <http://www.romanicriss.org/Femeia%20roma%20intre%20doua%20lumi%20%20Bitu%202006.pdf>], last accessed at 18.04.2016.
3. Chirot, Daniel, “Social Change in Communist Romania”, in *Social Forces*, vol. 57, no. 2 (1978), available online at [www.jstor.org/stable/2577678], last accessed at 20.03.2017.
4. Eyal, Jonathan, “Romania: A Hermit Under Pressure”, in *The World Today*, vol. 45, no. 5 (1989), available online at [www.jstor.org/stable/40396109], last accessed at 12.01.2016.
5. Gheorghe, Nicolae, Pulay, Gergő, “Choices to be made and prices to be paid: potential roles and consequences in Roma activism and policy-making”, available online at [<http://romanobutiq.ro/wp-content/uploads/2014/09/Chapter-NG-Final-26-04-11-1.pdf>], last accessed at 22.04.2016.
6. Kligman, Gail, “When Abortion is Banned: The Politics of Reproduction in Ceaușescu’s Romania, and After”, in *The National Council for Soviet and East European Research*, University of California Press, Berkeley, (1992), available online at [<https://www.ucis.pitt.edu/nceeer/1992-805-14-Kligman.pdf>], last accessed at 19.04.2015
7. Matache, Magda, “Gender Equality, Sense of Belonging, Both?”, in *Nevi Sara Kali: Roma Women's Journal*, (2009), available online at [http://www.desire-ro.eu/wp-content/uploads/Nevi_Sara_Kali-nr1.pdf], last accessed at 13.02.2018.
8. Oprea, Denisa-Adriana, “Between the heroine mother and the absent woman: Motherhood and womanhood in the Communist magazine *Femeia*”, in *European Journal*

of *Women's Studies*, (2015), available online at [ejw.sagepub.com.], last accessed at 02.11.2015.

9. Speteanu, Adriana, *The Restructuring of Free Time in 1980s Communist Romania. The Case of the 23rd August Works*, *Martor*(17), (2012), available online at [<http://martor.muzeultaranuluiroman.ro/archive/revista-martor-nr-17-din-2012/>], last accessed at 19.12.2017.

Instrumente electronice

1. www.worldbank.org, last accessed at 17.04.2017.
2. <https://tourofcommunism.com/2014/06/25/the-food-shortages-of-the-1980s-in-communist-romania/>, last accessed at 11.11.2017.
3. www.monitoruljuridic.ro, last accessed at 12.09.2018.

Documente de arhivă

1. ACNSAS- Document Fund: Material privind aspecte din viața populației țigănești din anul 1951, folder 5.
2. ACNSAS, Document Fund: Studiu privind situația economico-socială a populației rome din noiembrie 1977, folder 144, vol. 15.
3. SJAN Cluj, fond P.C.R. no. 2- Comitetul Județean Cluj al P.C.R., *Secția Organizații de masă*, folder 14/1946.
4. SJAN Cluj, fond P.C.R. no. 2- Comitetul Județean Cluj al P.C.R., *Secția Organizații de masă*, folder 7/1947.
5. SJAN Cluj, fond P.M.R. no. 3- Comitetul Județean Cluj al P.M.R., *Rapoarte de activitate a Secției Feminine*, folder 10/1948.
6. SJAN Cluj, fond P.M.R. no. 3- Comitetul Județean Cluj al P.M.R., *Secția Feminină*, folder 23/1949.
7. SJAN Cluj, fond P.M.R. no. 3- Comitetul Județean Cluj al P.M.R., *Secția Propagandă și Agitație* folder 56/1950.

Media

1. “Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România”, no. 109, November 8th 1951.

2. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 60, October 1th, 1966.
3. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 64, October 8th, 1966.
4. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 75, December 5th, 1966.
5. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 88, December 31st, 1966.
6. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 33, April 13th, 1970.
7. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 100, August 21st, 1971.
8. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 166, December 31st, 1971.
9. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 21, February 16th, 1972.
10. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 61, May 26th, 1972.
11. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 96, July 4th, 1973.
12. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 25, March 15th, 1975.
13. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 59, July 6th, 1977.
14. "Monitorul Oficial al Republicii Socialiste România", no. 79, August 1st, 1977.

Interviuri de istorie orală

1. Bratu, Mărioara, interview by author, no. 1580 (OHIA), Andrășești, Ialomița County, 02.08.2016.
2. Burcea, Ștefan, interview by author and Diana Nistor, no. 1138, (OHIA), Crăciunești, Mureș County, 02.07.2015.
3. Căldărar, Victor, Elisabeta, Veta, interview by author, audio file, no. 1079, [OHIA], Merghindeal, Sibiu County, 21.05.2015.
4. Căldărar, Nicolae and Elisabeta, interview by author, audio&video file, no. 1088 (OHIA), Cincu, Brașov County, 03.06.2015.
5. Căldărar Elisabeta, interview by author, audio file, no. 1080 (OHIA), Merghindeal, Sibiu County, 21.05.2015.
6. Căldărar Iova, interview by author, audio file, no. 1076 (OHIA), Merghindeal, Sibiu County, 20.05.2015.
7. Clopotar, Victor, interview by author, audio & video file, no. 1110 (OHIA), Cincu, Brașov County, 07.06.2015.
8. Coțea, Ioana, interview by author, audio file, no. 1596 (OHIA), Valea Teilor, Tulcea County, 08.08.2016.

9. Crecea, Floarea, interview by author, audio file, no. 1335 (OHIA), Bechet, Dolj County, 11.08.2015.
10. Crescu, Elisabeta, interview by author, audio file, no. 1446 (OHIA), Reghin, Mureș County, 07.09.2015.
11. Dănuț, Maria, interview by author, audio file, no. 1055 (OHIA), Sebeș, Alba County, 06.02.2015.
12. Dincă, Gicu, interview by author, audio&video file, no. 1546 (OHIA), Toflea, Galați County, 21.07.2016.
13. Dincă, Racovina, interview by author, audio file, no. 1549 (OHIA), Toflea, Galați County, 21.07.2016.
14. Eldeș, Emilia, interview by author, audio file, no. 1048 (OHIA), Florești, Cluj County, 27.01.2015.
15. Gabriș, Ida, interview by author & Diana Nistor, audio & video file, no. 1131 (OHIA), Satu Nou, Mureș County, 01.07.2015.
16. Greta, Elena, interview by author, audio file, no. 1062 (OHIA), Cluj-Napoca, Cluj County, 21.02.2015.
17. Grancea Maria, interview by author, audio file, no. 1487 (OHIA), Ighișu vechi, Sibiu County, 06.06.2015.
18. Halângă, Aneta, interview by author, audio file, no. 1417 (OHIA), Burila Mică, Mehedinți County, 19.08.2015.
19. Horko, Bella, interview by author and Diana Nistor, audio& video file, no. 1141 (OHIA), Satu Nou, Mureș County, 03.07.2015.
20. Iancu, Margareta, interview by Lavinia Costea, audio & video file, no. 1057 (OHIA), Sebeș, Alba County, 07.02.2015.
21. Lingurar, Mihai, interview by author& Lavinia Costea, audio&video file no. 1177 (OHIA), Fildu de Sus, Sălaj County, 16.07.2015.
22. Năstase, Anghel, interview by author, audio file, no. 1634 (OHIA), Bacău, Bacău County, 31.08.2016.
23. Nicolae, Maria, interview by author, audio file, no. 1349 (OHIA), Bechet, Dolj County, 12.08.2015.

24. Pandelică, Faura, interview by author, audio file, no. 1422, (OHIA), Fața Cremenii, Mehedinți County, 20.08.2015.
25. Petreanu, Maria, interview by author, audio file, no. 1254 (OHIA), Ostroveni, Dolj County, 06.08.2015.
26. Sandu Constantin, interview by author, audio file, no. 1581 (OHIA), Traian, Ialomița County, 03.08.2016.
27. Stanache, Agripina, interview by author, audio file, no. 1355 (OHIA), Craiova, Dolj County, 13.08.2015.
28. Tambac Ion interview by Nicolae Cristea, Diana Nistor& author, audio file, no. 1032 (OHIA), Sighișoara, Mureș County, 17.12.2014.
29. Toma, D., Mariana, interview by author, audio file, no. 1639 (OHIA), Crăcăoani, Neamț County, 02.09.2016.
30. Orbulescu, Alexandru, interview by author, audio file, no. 1405 (OHIA), Eșelnița, Mehedinți County, 18.08.2015.
31. Orbulescu, Cornelia, interview by author, audio file, no. 1391 (OHIA), Eșelnița, Mehedinți County, 17.08.2015.
32. Radu, Maria, interview by author, audio file, no. 1225 (OHIA), Sebeș, Alba County, 31.07.2015.
33. Rădulescu, Ionel, interview by author, audio file, no. 1282 (OHIA), Măguri, Timiș County, 22.08.2015.
34. Zargiu, Elena, interview by author, no. 1638, (OHIA), Crăcăoani, Neamț County, 02.09.2016.
35. A.J., interview by author, Lavinia Costea, Diana Nistor, no. 1205, (OHIA), Arpașu de Jos, Sibiu County, 05.06.2015.
36. A.W., interview by author, audio file, no. 1343 (OHIA), Bechet, Dolj County, 12.08.2015.
37. A.Z., interview by author, audio file, no. 1357 (OHIA), Craiova, Dolj County, 13.08.2015.
38. B.J., interview by author, audio file, no. 1376 (OHIA), Radovan, Dolj County, 14.08.2015.

39. B.P., interview by author, audio file, no. 1146 (OHIA), Budiu Mic, Mureș County, 06.07.2015.
40. B.R., interview by author, audio file, no. 1143 (OHIA), Gheorghe Doja, Mureș County, 30.06.2015.
41. B.W., interview by author, audio file, no. 1133 (OHIA), Tirimia, Mureș County, 01.07.2015.
42. B.Y., interview by Sînziana Preda, audio file, no. 1101, (OHIA), Bîrghiș, Sibiu County, 06.06.2015.
43. C.D., interview by author, audio file, no. 1655 (OHIA), Nocrich, Sibiu County, 06.06.2015.
44. C.I., interview by author, audio file, no. 1295 (OHIA), Măguri, Timiș County, 23.08.2015.
45. D.J., interview by author, audio file, no. 1550 (OHIA), Toflea, Galați County, 21.07.2016.
46. D.M., interview by author, audio and video file, no. 1125 (OHIA), Tirimia, Mureș County, 30.06.2015.
47. D.N., interview by author, audio file, no. 1450 (OHIA), Brateiu, Sibiu County, 27.11.2015.
48. D.O., interview by author, audio file, no. 1179 (OHIA), Huedin, Cluj County, 17.07.2015.
49. D.P., interview by author, audio file, no. 1281 (OHIA), Măguri, Timiș County, 21.08.2015.
50. D.Q., interview by author, audio file, no. 1270, (OHIA), Ostroveni, Dolj County, 07.08.2015.
51. D.R., interview by Nicolae Cristea, audio file, no. 1288, (OHIA), Măguri, Timiș County, 22.08.2015.
52. D.S., interview by author, audio file, no. 1122 (OHIA), Bonțida, Cluj County, 23.06.2015
53. D.T., interview by author, audio file, no. 1551 (OHIA), Frumușița, Galați County, 23.07.2016.
54. D.U., interview by author, audio file, no. 1391, (OHIA), Eșelnița, Mehedinți County, 17.08.2015.

55. D.V., interview by author, audio file, no. 1529 (OHIA), Toflea, Galați County, 18.07.2016.
56. D.W., interview by author, audio file, no. 1535 (OHIA), Toflea, Galați County, 19.07.2016.
57. D.X., interview by author, audio file, no. 1638, (OHIA), Crăcăoani, Neamț County, 02.09.2016.
58. D.Y., interview by author, audio file, Sebeșel, Alba County no. 1199 (OHIA), Alba County, 29.07.2015.
59. D.Z., interview by author, audio file, no. 1234 (OHIA), Loman, Alba County, 31.07.2015.
60. E.A., interview by author, audio & video file, no. 1060 (OHIA), Sebeș, Alba County, 07.02.2015.
61. E.B., interview by author, audio file, no. 1214 (OHIA), Căpâlna, Alba County, 30.07.2015.
62. E.C., interview by author & Diana Nistor, audio file, no. 1590 (OHIA), Isaccea, Tulcea County, 05.08.2016
63. E.D., interview by author & Diana Nistor, audio file, no. 1268 (OHIA), Ostroveni, Dolj County, 06.08.2015.
64. E.E., interview by author, audio file, no. 1447 (OHIA), Reghin, Mureș County, 07.09.2015.
65. E.F., interview by author, audio file, no. 1485 (OHIA), Cilibia, Buzău County, 25.03.2016.
66. E.G., interview by author, audio file, no. 1261 (OHIA), Ostroveni, Dolj County, 06.08.2015.
67. E.H., interview by author, audio file, no. 1340 (OHIA), Bechet, Dolj County, 11.08.2015.
68. E.I., interview by author, audio file, no. 1404 (OHIA), Eșelnița, Mehedinți County, 18.08.2015.
69. E.J., interview by author, audio file, no. 1399 (OHIA), Eșelnița, Mehedinți County, 18.08.2015.
70. E.K., interview by author, audio file, no. 1440 (OHIA), Hodac, Mureș County, 05.09.2015.

71. E.M., interview by author, audio file, no. 1597 (OHIA), Măcin, Tulcea County, 09.08.2016.
72. E.L., interview by author, audio file, no. 1157 (OHIA), Călățele, Cluj County, 14.07.2015.